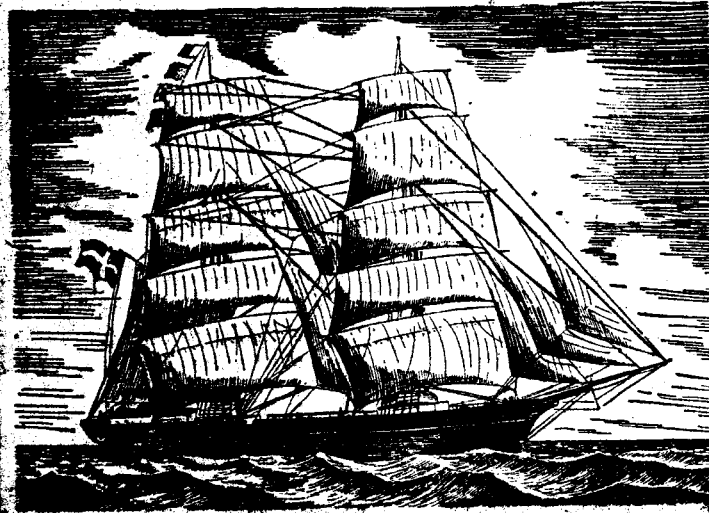

Kalmarbriggen Hugos förlisning vid Morup

Briggen Hugo av Kalmar enligt en teckning av John Sjöstrand. Hugo byggdes på varvet i Värnamö under 1870-talet och seglade många år på Sydamerika — ännu under 70-talet fanns i kajutan en handvapenarsenal till försvar mot sjörövare

Nog kan den svenska västkustens höststormar föra respekt med sig även för våra dagars sjöfolk, men nutidens säkrare farkoster och ökade möjligheter till andra betryggande anordningar, har gjort att verkliga katastrofer blir alltmera sällsynta i dessa farvatten. Dock ligger svåra förlisningar icke längre tillbaka i tiden än ett de finns i gott minne hos många strandbor.

Natten mellan den 10 och 11 september 1930 drog en svår storm över västkusten. Denna orsakade enbart utanför morupskusten i Halland — en sträcka på ungefär en mil — fyra svåra grundstötningar och krävde elva människoliv. Två av de grundstötta fartygen klarade dessbättre olyckan utan förlust av människoliv, men för de två övriga, tremastade skonerten Teis Lundegård av Norge och den kollastade svenska briggen Hugo av Kalmar, blev det katastrof av stora mått. Av Teis Lundegårds tio man, starka besättning omkom åtta man. Skonerten bröts mitt itu och ena hälften av den drev in på ett rev där den blev liggande. Den ende överlevande besättningsmannen hittades senare medvetslös i en liten landdriven livbåt. Han var illa medtagen, men klarade sig och blev omhändertagen på en gård i närheten. Sedan alla de omkomna besättningsmännen flutit i land föll det hans lätt att identifiera dessa.

Briggen Hugos förlisning krävde fyra människoliv. Genom de överlevandes berättelser och genom kaptenens noggrant förda anteckningar, har händelseförloppet härvidlag helt kunnat följas. Denna berättelse inflyter i den nyligen utkomna årgången av Hallandsbygd — Mellersta Hallands Hembygdslokals årskrift. Med vederbörligt tillstånd av artikelförfattarinnan fru Maj-Britt Bennheden, återges här nämnda berättelse för Barometerns läsare. Hugos befälhavare kapten Nordmark — var hemmahörande i Alem, Kalmar län.

LJUS I FÖNSTER LEDDE FÖRBI GRUNDBROTT

Den kollastade briggen Hugo gick på grund utanför hallarna i södra delen av socknen (Morup). Fyra av besättningsmännen omkom. — Mot solnedgången hade vinden ökat till storm, som helt plötsligt övergått till full orkan. Övergången kom så snabbt att man ombord på Hugo inte hann bärga något av seglen. På ett ögonblick slets bram-, över- och undermarsseglen, storstäng och briggseglet sönder. Genom förlusten av seglen låg Hugo redlös och kastades omkring av de väldiga sjöarna. Briggen fördes allt närmare Morups Tänges fyr, medan orkanen fortsatte med oförminskad styrka. Man beslöt nu att med hjälp av de segeltrasor som fanns kvar försöka segla briggen rätt upp mot land i stället för att låta sig kastas på måfå in i bränningarna. Detta kunde förstås betyda döden, men det var det enda som kunde göras. Hugo törnade hårt på, och sjöarna slog över och slet bort rodet. Man försökte upprepade gånger få livbåten i vattnet, men förgäves. Vid dessa försök

kom matrosen Götherström i vatt. Han kastades hit och dött av de väldiga brötsjöarna. Ofta var han i närheten av stora stenar, men lika ofta slungades han bort igen. Slutligen kastades han upp på land och var räddad. Han kröp fram till ett hus, där ljuset var tänd, och blev där omhändertagen. Man hade ljuset tänd mitt i natten därför att ett litet barn var sjukt. Det var detta ljusken som fått kaptenen att ändra sin kurs, så de gick kllara för grundbrotten ute på det djupa vattnet.

TVA SLOGS TILL DÖDS BLAND STENARNA

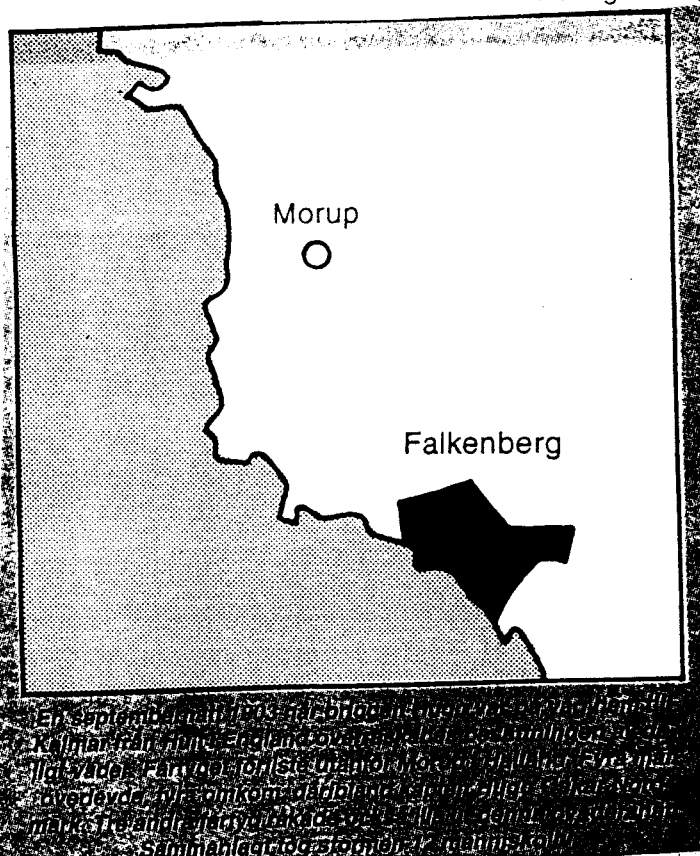
Man kunde från land ingenting göra för att rädda de nödställda. När dagen grydde, såg också de skeppsbrutna att ingenting kunde göras från land, utan de fick försöka ta sig från vraket för egen hand. Först kom konstapel Svensson i land flytande på en livboj. Stewarden och en jungman som surrat sig fast vid en skeppslucka, slogs däremot till döds bland stenarna. En styrman och en lättmatros kom drivande på en steg. De visade inga livstecken, men efter flera timmars livräddningsförsök fick man liv i styrmannen. En jungman flöt på en skeppslucka, medtagen men dock liv. Sist lämnade befälhavaren sitt fartyg. Detta är en oskriven lag till sjöss, som nästan alltid följes. Man bildade kedja från stranden och fick också tag på honom, men han var då död. Han hade fartygskassan och skeppspapperen fastbundna närmast bröstet. Av briggens besättning på åtta man hade fyra kommit i land med livet i behåll. De tre besättningsmännen ligger begravda på Morups kyrkogård, medan den fjärde, kapten Nordmark, begravdes på sin hembygds kyrkogård i Alem.

Flera förlisningar har skett utanför samma kust, både före och efter de ovan omtalade. De drunknade som efter sådana olyckor har flutit i land, har begravits på Morups kyrkogård, och varje besättningsgravplats har utmärks med ett enkelt, vitmålat träkor. I något fall har den sönderbrutna båtens ratt eller en livboj från denna hängts över korset. Fem morupsfiskare, som år 1930 mötte döden tillsammans, har också fått en gemensam viloplats på sin hemssockens kyrkogård. Havet ger, havet tar.

MARGIT S.

18/12-65

Tisdag 14 september 1993

Briggen Hugos sista resa

Händelseförloppet den kusliga septemberratten 1903 har rekonstruerats genom överlevandes berättelser och kaptenens anteckningar.

Briggen Hugo var lastad med kol och på väg från Hull i England till Kalmar. Utanför hallarna vid Morupskusten överraskades Hugo och några andra fartyg av dåligt väder. Det kom plötsligt, och förlusten av segel gjorde att Hugo låg redlös. I stället för att på måfå kastas in i bränningarna seglades fartyget rätt upp på land med hjälp av de segeltrasor som ännu fanns till väders.

Den åtta man stora besättningen gjorde sig redo och kaptenen band ett par meter av sönderskuren lodlina om livet på var och en så att de skulle kunna surra sig fast vid något flytande föremål och driva i land.

Fyra döda

Hugo törnade på land med en hård stöt, en brottsjö lyfte åter briggen och kastade den ännu ett stycke längre mot land, där den tog botten.

Den förste som hamnade i vattnet var jungman Boberg. Han tog sig levande i land, flytande på en skeppslucka. Också matros Götherström räddade sig, fastsurrad vid en nagelbänk.

Några flera av briggens besättning kom inte i land under natten. Den förste som på morgonen tog sig från Hugo, som låg en distansminut ut, var konstapel Svensson med hjälp av en livboj. Steward Rudolf Wählin, från Trekanten, och jungman Karl Nilsson, Mörbylånga, som även de hade surrat sig fast vid en skeppslucka slogs till döds bland stenarna på vägen in mot räddningen.

Längre fram på dagen kom en steg drivande med styrman Svensson och lättmatros Leonard Bruce från Timmernabben. De var båda till synes livlösa. Dock kunde styrmannens liv återkallas efter flera timmars kamp.

Kapten Hugo Oskar Nordmark var död när hans kropp flöt i land senare fram på dagen.

Tre andra fartyg strandade också vid Hallandskusten denna stormnatt för 90 år sedan. Värst gick det för norska tremastade skonerten Teis Lundegard som miste åtta av den nio man starka besättningen.

N en rasande stormnatt för i dagarna 90 år sedan krävdes tolv människoliv utanför Morups kust norr om Falkenberg. Fyra av dem var från Kalmar län och seglade med briggen Hugo från Kalmar.

Bara en av de omkomna, 26-årige befälhavaren Hugo Oskar Nordmark från Timmernabben, återfördes till hembygden och ligger begravd tillsammans med två bröder på kyrkogården i Ålem.

De tre övriga, steward Rudolf Wählin, Trekanten, och lättmatros Leonard Bruce, Timmernabben, båda 19 år, samt 16-årige jungmannen Karl Nilsson, Mörbylånga, ligger i en anonym grav på Morups kyrkogård.

Briggen Hugo hade åtta mans besättning, och enligt överlevandes berättelser hittades befälhavaren död med fartygskassan och skeppspapperen fastbundna närmast bröstet.

Rudolf Wählin och Karl Nilsson hade surrat fast sig vid en skeppslucka och slogs till döds bland stenarna.

Leonard Bruce och styrman Svensson kom drivande på en steg. De visade inga livstecken, men efter flera timmars upplivningsförsök fick man liv i Svensson.

Omkomne Rudolf Wählin kommer ur en stor släkt i trakten runt Kalmar. Det är dock Dick Wählin, 35 år, i Motala, som släktforskat och bland annat funnit den tragiska förlisningen. Hans farfar Otto Wählin var bror till Rudolf. De växte upp i en syskonskara på elva av vilka dock endast sex uppnådde vuxen ålder. För att hålla reda på ordningen så döptes de sista till namn som Otto (8), Nina (9), Thili (10) och Elvira (11).

Enligt Dick Wählin har efternamnet tagits efter byn Vångerslät i Läckeby.

KENNETH OTTOSSON

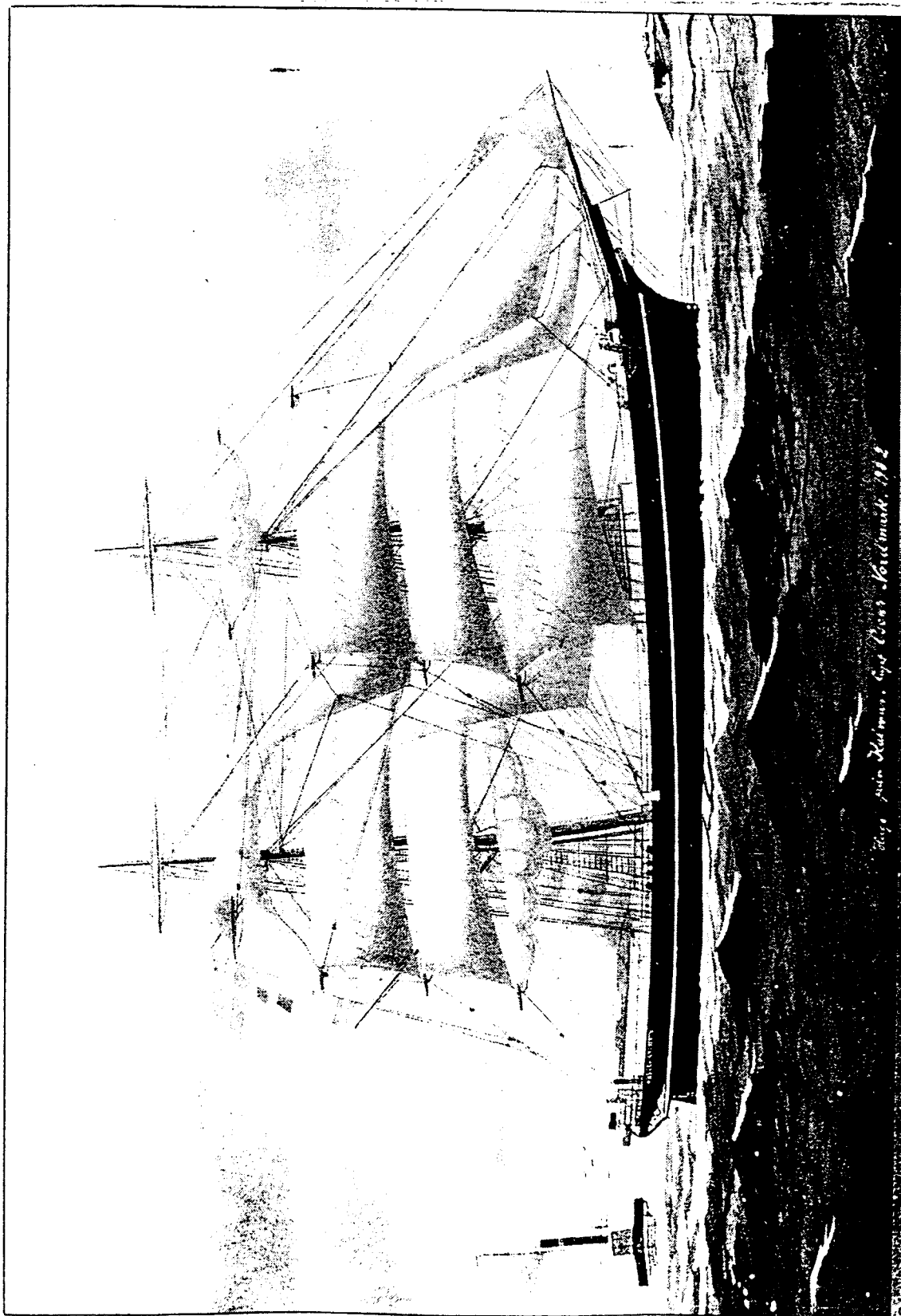
Vacker lång- seglare

Briggen Hugo var en känd långseglare och en vacker skuta. Färdlederna växlade efter tillgång på frakter.

Den byggdes 1873 vid Värnanäs söder om Kalmár för hamnfogde F. O. Agreen. Förste befälhavaren hette E. Morin i Karlshamn. Senare fördes den av bland andra N. F. Olsson.

Under 1870- och 80-talen gick den på trampelart, det vill säga varierande leder till hamnar i Europa, Syd- och Nordamerika och Afrika. F. Exempelvis seglade den 1875 Kalmár-Björneborg-Tarragona vid Medelhavet för att 47 dagar senare vara i Buenos Aires i Sydamerika, och därifrån till Falmouth i England.

Enligt vad dykare Claes Andersson, en av besättningsmännen, berättat så var Hugo beväpnad med två skeppskanoner, åtta gamla flintlasgevar och fyra säbblar. Det var för att freda sig mot sjörövare vid nordafrikanska kusten.

Hugo från Kalmár. G. O. Agreen. Karlshamn, 1873.

Så här ser den ut som den var vid sin segling. Bilden är en rekonstruktion av en gammal illustration från en svensk sjöhistorisk publikation. Den visar ett stort, tremastigt segelskepp på havet. Skulptören är G. O. Agreen, och skeppet byggdes 1873 i Karlshamn. Det var en känd långseglare som seglade till olika hamnar i Europa, Syd- och Nordamerika och Afrika. Det var beväpnat med två skeppskanoner, åtta gamla flintlasgevar och fyra säbblar för att skydda sig mot sjörövare vid nordafrikanska kusten.

Briggen "Hugo".

Hemmahörande i Kalmar.

Inom den svenska segelfartygsflottan voro smålandsbriggarna en härdig fartygstyp, små präktiga och vackra fartyg, av vilka en hel del byggdes av skeppsbbyggmästaren C. Hahn i Värnanäs. Ett av honom byggt fartyg, briggen "Hugo", seglade ut på sin första resa år 1873. Denna brigg mätte 300 ton, var byggd av ek och furu och tillhörde skeppsredaren F. O. Agren i Kalmar. Denna stad hade i mitten av förra århundradet en av de talrikaste segelfartygsflottorna i hela landet, då fartygsantalet i Kalmar varierade mellan 70—90 fartyg. Under seklets senare år reducerades flottan i någon mån.

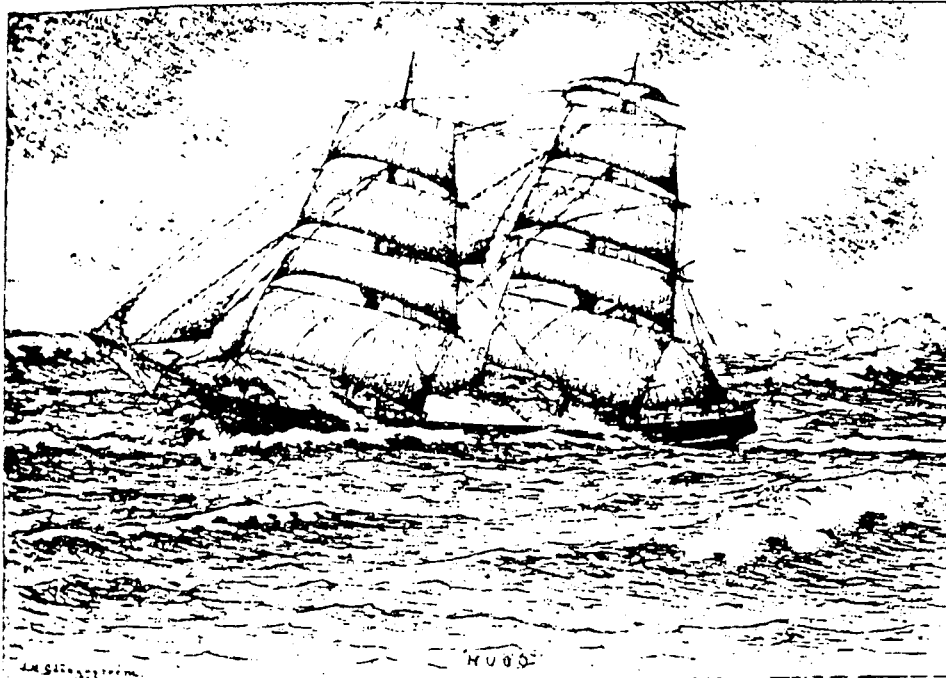
"Hugo" visade sig vara ett synnerligen förmånligt fartyg, varför en annan skeppsredare i Kalmar omedelbart lät beställa en sådan brigg i Värnanäs, ettysterfartyg till "Hugo" i alla delar, och detta fartyg levererades ett par år senare under namnet "Saga". Briggen "Saga" köptes senare av Agren. De båda fartygen voro en längre tid Agrens enda fartyg, men två fartyg som han för allt i världen icke ville mista, och när han föll ifrån, övertogs de båda briggarna av skeppsredaren A. R. Andersson i Kalmar.

På den tiden hade ångfartygen ej hunnit kapa åt sig de långväga frakterna, utan det var segelfartygen förbehållet att transportera varorna och godset mellan de olika kontinenterna och världsdelarna. Eioft några år senare skulle förhållandet bli det omvända. Under befäl av kapten E. Morin till 1878 och sedan av N. F. Olsson, som var briggens befälhavare nära ett kvarts sekel, seglade "Hugo" i långfart, mestadels på Kina, men även resor på Syd- och Nordamerika. Två gånger klassade "Hugo" i New York. För att kunna möta och tillbakaslä eventuella piratöverfall i kinesiska farvatten fanns ett vapenförråd ombord, så att hela besättningen, 8 man, var beväpnad. Var och en hade till sitt förfogande en mynningsladare, en huggare och en pistol. Om dessa vapen någon gång kommo till användning för att freda den småländska kofferdibriggen mot de vindögda sjörövarna, har jag mig icke bekant, men det är mycket antagligt, att så varit fallet. Hur som helst stannade vapnen alltid ombord i briggen och voro med ända till slutet. Skeppsbbyggmästare Hahn hade ett gott öga för allt, som var vackert i ett segelfartyg, ej blott för skrovets linjer och riggen, utan även utsmyckningen i övrigt ägnade han noggrann omsorg. Därför var det också sällan man såg någon skuta med en prydligare akterspegel än "Hugos", vilken var försedd med ett flertal ornament och emblem i varierande färger.

Efter kapten Olsson seglades briggen någon tid för den nye ägarens, J. Nilsson, räkning av kapten M. Nilsson. Skeppsredare Nilsson förvärvade fartyget omkring sckelskiftet. Kapten Nilsson avlöstes sedermera av den unge kaptenen Hugo Oskar Nordmark, som således bar samma namn som fartyget.

Smålandsbriggen "Hugo" avseglade i september 1903 på sin sista resa. Den var lastad med kol från Hull och var destinationerad till Kalmar. Ödet hade emellertid bestämt, att varken "Hugo", kollasten eller alla de ombordvarande skulle komma till Kalmar mera. Resan över Nordsjön företogs under gott väder, men innanför Skagen blåste det upp till hård sydlig storm, vilken varade ett par dygn. "Hugo" låg och kryssade sydvart under tiden tillsammans med en mängd andra fartyg, vilka också skulle in i Östersjön genom Öresund. När fartygen befunno sig utanför Varberg, mojnade vinden, men intet av fartygen tog lots, då lotsbåten kom ut, ty man väntade på att få bättre väder. Man hade inte hoppats förgäves, ty det blev annat väder, dock inte av den karaktär, som sjömännen önskat sig. Mot solnedgången ökade vinden till storm och denna sprang plötsligt över till full orkan. Den svaga vinden hade med en gång ökat till storm och orkan, och så snabbt och oväntat kom övergången, att man ombord å fartygen ej hann bärga något av seglen. Å bilden ser man "Hugo" överraskad av stormen och den hastigt växande sjön, intet segel har man hunnit bärga, medan skutan skeppar in ett väldigt brott. Ögonbicket efter sletos bram-, över- och undermärsseglen, storstång och briggseglet sönder på en enda gång. Från "Hugo" kunde man se, att barkskeppet "Montanas" segel gick samma väg. En kvarts timme tidigare hade "Hugo" passerat förbi "Montana" och besättningarna — båda från samma hembygd — vinkade åt varandra. Några timmar därefter hade "Montana" gått under med hela sin besättning — smålandssjömännen hade vinkat ett sista farväl åt varandra.

Med förlusten av seglen låg "Hugo" redlös och kastades handlös omkring av de våldsamma sjöarna, ett offer för orkanens vilda raseri. Briggen kastades allt närmare och närmare Morup Tänges fyr, nordväst om Falkenberg, allt under det orkanen fortsatte med oförminskad styrka. Kapten Nordmark lät i denna förtvivlade situation kalla besättningen till skeppsråd, vilket hölls vid tiotiden på kvällen.

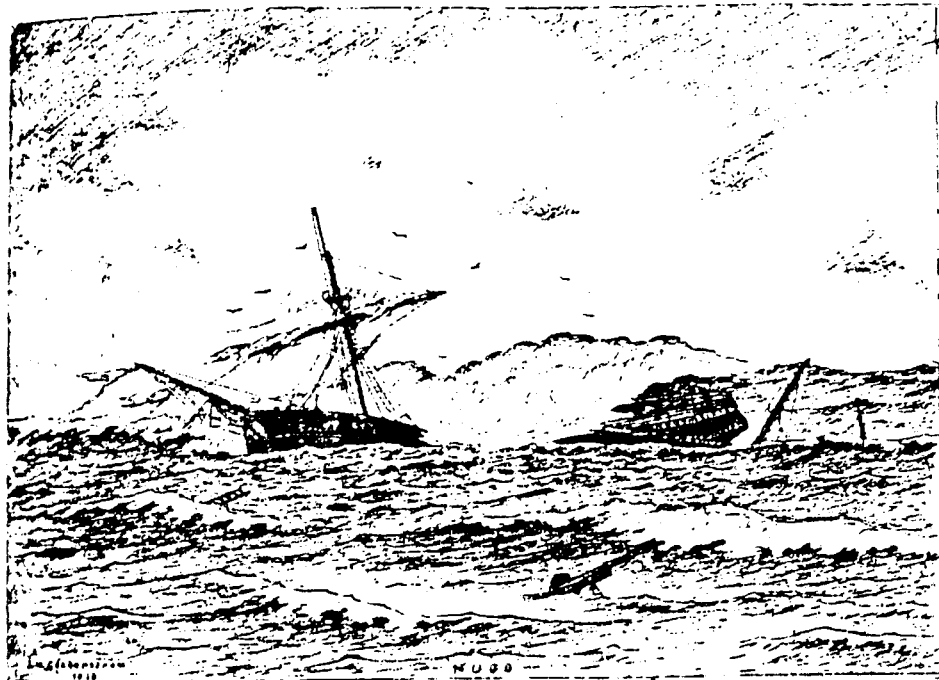

"Hugo" överraskas av stormen olyckskvällen.

Då orkanen för länge sedan berövat briggen seglen och de höga sjöarna långa stunder fullkomligt begravnade "Hugo" i sina väldiga vattenberg, var det omöjligt för besättningen att segla den klar för halländska kusten, varför skeppsrådet beslöt att, hellre än att på måfå kastas in bland bränningarna, segla fartyget rätt på land med tillhjälp av de få trasor, som ännu funnos kvar till väders. Det var ett beslut, som kunde betyda döden, men det var överhuvudtaget det enda, som kunde göras under rådande förhållanden. Under tystnad utförde männen sitt arbete, till synes lugna och kalla, men tankarna hade säkerligen en annan kurs än den dödsdömda briggen, hem till kära anförvanter. Ingen rörelse i anletsdragen röjde dock, vad som rörde sig i djupet av deras hjärtan. Kaptenen stod nere i kajutan med sjökortet framför sig och beräknade var ungefärligen "Hugo" skulle komma att kastas i land, samt att som han uttryckte den förhoppningen till den närvarande matrosen, att trots det hårda vädret skulle nog allt gå bra. Det var ett utmärkande, ett vackert drag hos segelfartygens befäl och sjöfolk att ej ens i de mest hopplösa situationer förlora hoppet. Rorsmannen, som för att ej spolas överbord hade en grästrass, vilken var fastgjord vid en pollare, om livet, avlöstes nu av matrosen. För att fartyget skulle få större styrmakt, beslöts att kapa seglingarna till focken. En man sändes upp på fockrån för att kapa dessa, medan de andra stodo klara vid skotet. I samma ögonblick focken blev loss, klatschade den till och trasorna fördes av stormen ut i havet. Ett försök gjordes då att få upp förstäng, ett helt nytt segel, och detta höll för orkanens påfrestning. Med hjälp av detta segel erhöill fartyget styrfart och gjorde fart mot land. Vidare gjordes ett försök att kapa storriggen, men detta misslyckades, emedan mannen vid en av fartygets överhållningar tappade yxan i sjön. Besättningen gjorde sig klar att lämna fartyget och gå i land — hur det

Den på skanstaket placerade livbåten flyttades ned på däck. Uppe på kajuttaket plockades samman nageibänkar och plankor och andra flytande föremål, som skulle kunna användas för att hålla sig uppe på. Kaptenen band ett par meter av en sönderskurren lodlina om livet på var och en av männen för att vara tillhands, så att de med denna linstump skulle kunna surra sig fast till något flytande föremål och med tillhjälp av denna anordning driva i land.

Medan det föll ett kraftigt av stormen piskat regn, fortsatte briggen "Hugo" att i den becksvarta natten kastas allt närmare halländskusten, hemlandets kust, undergångens kust. Då och då slog ljusknippet från Morup Tänges fyr genom regntjockan, knippet blev allt tydligare för var gång det bröt genom regnet och mörkret. Morupfyren, som varnat så många seglare för den farliga kusten andra nätter, kunde i natt knappast nå fram till seglaren med varningen, orkanen förstörde även varningssignalen genom sitt täta regn, och i natt var det förresten lönlöst att varna sjömännen för kusten, ty han hade ingen möjlighet att klara sig fri från den ändå. Naturens raseri var obevekligt, okuvligt. Men som fyren varvande stått där natt efter natt, fanns den där även i natt på sin post. De som kämpade för sina liv där ute visste, att fyren skulle finnas här, och de skulle finna honom pliktrogen, liksom också den personal, som vakade uppe i tornet. Fyrpersonalen visste också, att det i denna natt fanns människor där ute, som sökte ljusknippet, sökte tröst och hopp i detsamma, även om det på grund av regntjockan kom för sent med sin varning.

"Hugo" efter stormnatten.

Snart hörde sjömännen ett avlägset dån och snart kunde även genom mörkret skimtas en vit strimma rätt förut. Det var bränningarna, mötet mellan havet och landet, ett våldsamt möte en natt som denna. Allt starkare och starkare hördes dån, ju närmare briggen kom denna kokande häxkittel. Kaptenen kom upp till roresmannen och skrek genom stormen till denne:

— HÅLL dig väl fast när brotten går över henne!

Han stod kvar en stund uppe vid rodet.

— Det ser hemskt ut det här. Ser du bränningarna?

Matrosen svarade honom, att han på babords bog såg ett ljus skymta i land.

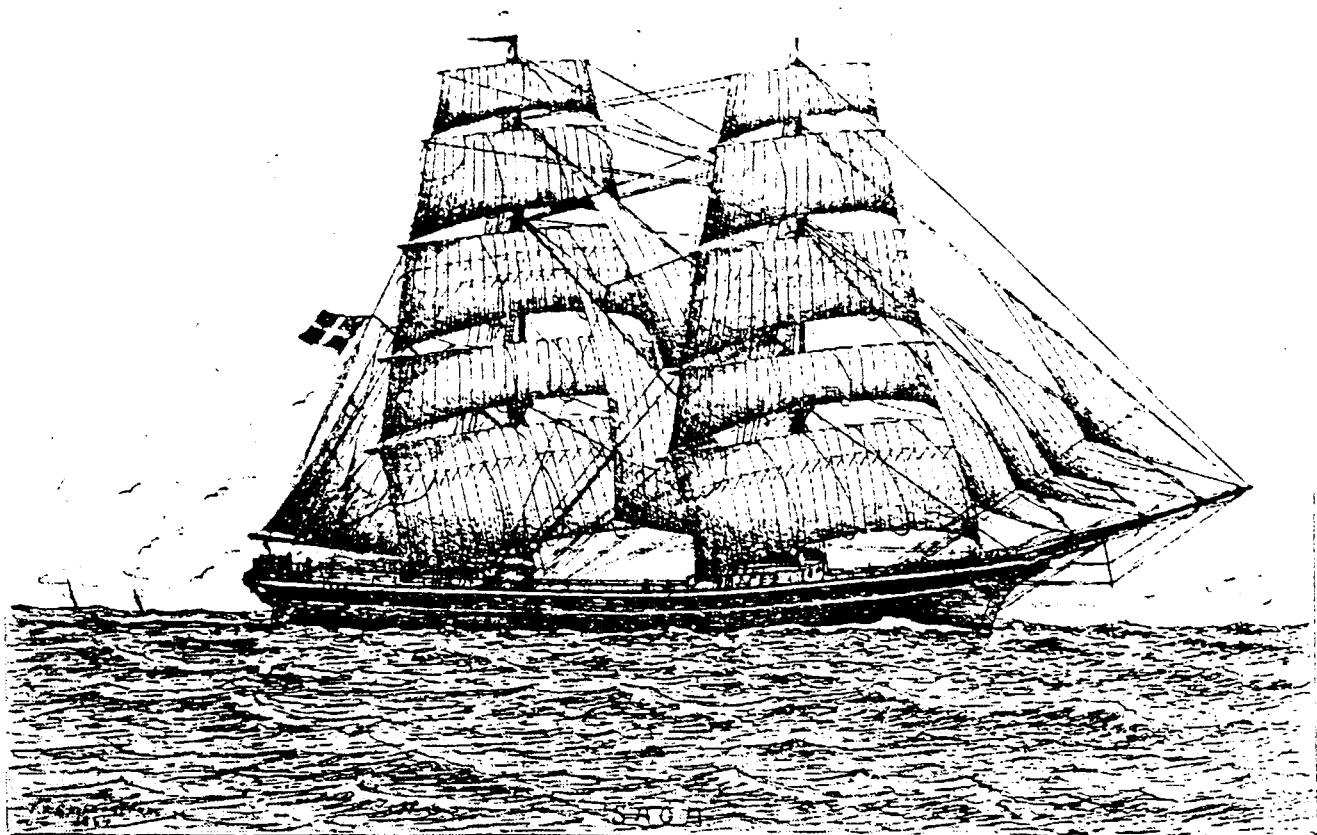
— Försök att falla av och styr rätt på det då!

Denna order var kaptenens sista ord till matrosen. Ordern verkställdes omedelbart, briggen föll av och matrosen styrde på det lilla ljust. I samma ögonblick passerade fartyget ett grundbrott, vilket ögonblickligen skulle ha krossat skutan, om icke kursen ändrats till det lilla ljust, som matrosen fått syn på.

Händelserna utspelades nu i rask följd. En stund senare förnade "Hugo" på land med en hård stöt, nästa brottsjö lyfte åter briggen och kastade den ännu ett stycke längre in mot land, där fartyget tog boten med en våldsam stöt. Omedelbart därpå sopade en sjö rätt över det strandade fartyget, som knakade i hela skrovet, och samtidigt siets rodet bort. De nödställda sjömännen hade just fått livbåten upp på lä reling, briggen gjorde då en våldsam överhaling åt lovart och därvid kastades både männen och båten tillbaka ned på däck. Ett nytt försök gjordes och man hade bättre tur, när fartyget nästa gång lade sig över åt lä, varvid jungmannen Boberg hoppade ned i båten, när denna tog vattnet. Båten skar emellertid under, då den var fast i fartyget med fånglinan, vattenfylldes och därvid kom jungmannen i vattnet samt skrek med höga rop på hjälp.

För att hjälpa jungmannen hade matrosen Götherström surrat sig fast vid en nagelbänk och hoppade i med en å fartyget fastgjord lina. Denna lina fick jungmannen tag i och kamraterna halade den nödstälde ombord igen. Under arbetet med Bobergs räddning kom en våldsam brottsjö. Matrosen, som hjälpte Boberg, hann ej få nytt tag i linan utan drogs av brottsjön akteröver, där han greps av det kraftiga suget under valvet. Detta sug kunde han icke arbeta sig ifrån, det höll honom kvar en lång stund, tills en ny jättelik brottsjö slängde honom långt bort från fartyget.

Där låg matrosen, ensam mellan himmel och hav, intet fast under fötterna, i sjudande bränningar, under rykande orkan. Ensam — mellan livet och döden! Få avstånd såg han det dödsdömda fartyget, hemskt tedde sig de dunkla konturerna av briggen, som varit hans hem på långa resor, hemsk var omgivningen: bränningarnas kolossala dån och stormens rasande tjut, vilken hemsk dödsconsert, överröstande varje ljud från kamraterna på fartyget. I den becksvarta natten försvann snart "Hugo" för hans blickar och ännu hemskare blev ensamheten. Det blev en resa för matrosen, som aldrig kan glömmas. Än kastades han hit och dit av de väldiga brotten, än rullade han runt som en gummiboll, ofta var han i närheten av en stor sten, men lika ofta kastades han ifrån det farliga grannskapet och undgick att bli ihjälslagen bland stenarna. Att han kom ifrån den seglatsen med livet är och förblir alltid en gåta för honom, en gåta, som heller ingen annan kan lösa. Antligen nåddes slutet på den svindlande resan genom de kokande bränningarna och han slungades av ett väldigt brott högt upp på land. Vattnet drog sig tillbaka — han förnam att det var bara land, intet vatten, och han kröp lite längre upp för att vara ur räckhåll för nästa brottsjö. Han var räddad. Det framstod dunkelt för hans medvetande. Men hur hade det gått för kamraterna?

"Hugos" systerfartyg "Saga".

Länge låg matrosen där på sitt hemlands i natt så ogästvänliga strand, vimmelkantig, yr, uttröttad och ur stånd att röra sig efter den ansträngande färden mellan vraket och fastlandet. Så blev han medveten om sin egen belägenhet, kamraternas, skeppsbrottet. Här var ingen tid att förlora. Han samlade sina krafter, kröp fram till ett hus, som han kunde skymta i närheten, reste sig mödosamt upp mot den upplysta fönsterrutan, knackade på denna och sjönk sedan utmattad till marken. Snart blev han omhändertagen av hjälpsamma och vänliga människor, som förrän i natt hulptit skeppsbrutna sjömän. Vidare tillkallade de sina grannar och ilade ner till stranden. Ingenting kunde de emellertid uträtta under orkanens raseri och ej heller fanns någon livräddningsmaterial att tillgå i land. I den stuga, där "Hugos" matros blivit omhändertagen, hade ett litet barn i familjen insjuknat och på grund därav hade man haft ljuset tänt. Överallt annars i stugorna var det mörkt. Samma ljus hade ändrat kursen för briggen, så att den gått klar grundbrottet där ute på det djupa vattnet, samma ljus vägledde matrosen, då han utmattad låg på stranden, och det var samma ljus han krypande sökt uppnå för att alarmera kustbefolkningen om det inträffade skeppsbrottet.

Någon mera av briggens besättning kom icke i land under natten. Fartyget hade stött på cirka en distansminut från land ungefär vid midnattstid. De sju nödställda männen å briggen hade, sedan de förlorat livhåten, gått upp i förmärsen och tillbringade återstoden av natten där uppe, okunniga om matrosens öde.

Med mistluren, som de tagit med sig upp i märsen, signalerade de i förhoppning om att kunna påkalla uppmärksamhet i land. Under nattens lopp gick storriggen överbord. När dagen jagade undan mörkrets skuggor på morgonen, började även förriggen ge vika och de skeppsbrutna, som nu kunde se, att man i land icke hade någon möjlighet att bistå dem, hade intet annat att göra än på egen hand försöka taga sig från vraket, vilket när som helst kunde slås sönder under fötterna på dem. En stund därefter kunde de på stranden församlade se, hur först resterna av storriggen och sedan även förriggen föll överbord och försvann i de kokande sjöarna.

Man såg en man lämna fartyget och kasta sig i havet. Utan att ha ådragit sig större skador bland de farliga stenarna kom han genom bränningarna i land. Det var konstapel Svensson, som med hjälp av en livboj kom i land med livet i behåll. Platsen, där "Hugo" strandat. Hallarna, är fylld av stora stenar och dessa stenar krävde två av sjömannens liv, i det att stewarden och en jungman, som surrat sig fast vid en skeppslucka, slogos till döds bland stenarna under färden in mot land. Längre fram på förmiddagen kom en stege drivande i land, vid vilken styrman Svensson och en lättmatros voro fastsurrade. De visade intet tecken till liv, fördes genast upp till stugan, där energiska livräddningsförsök företogs. Efter tre timmars arbete visade styrmannen svaga livstecken och tillkallad läkare lyckades rädda hans liv. Lättmatrosen återvände emellertid icke från sin sista resa.

Briggens sista besättning.

Sittande fr. v.: konstapel Svensson, kapten Nordmark, styrman Svensson. Stående fr. v.: steward Walin, jungman Boberg, jungman Nilsson, matros Götherström, lättmatros Bruce. (Placeringen å fotot är ganska egendomlig: vid förslutningen omkom mittelgruppen samt de båda stående flygelmännen, medan de sittande flygelmännen samt de bakom dem stående räddades.)

Efter den kom jungman Boberg, som redan vid strandningen varit nära att sätta livet till, flytande i land på en skeppslucka, svart medtagen efter strapatserna och näste bäras upp till huset, där han emellertid snart nog repade sig.

Som den oskrivna lagen till sjöss föreskriver, lämnade "Hugos" befälhavare sist sitt fartyg. Med en fotogenbehållare festsurrad på bröstet, hoppade han i sjön från klyvarbommen. När han närmade sig stranden, tycktes sjön vilja draga honom tillbaka ut igen. Det bildades i hast en kedja från stranden ut i vattnet, matrosen lyckades också få tag i kaptenen och bringa honom i land. Kapten Nordmark var emellertid död. Han hade vid hoppet från klyvarbommen olyckligtvis råkat komma under behållaren och uppnådde därvid icke den lodräta ställning i vattnet, som han beräknat. Hans kläder blevo genast uppskurna, upplivningsförsök igångsattes, men den unge befälhavaren var borta för alltid. Innan han lämnat fartyget, hade han närmast bröstet bundit fast fartygskassan och skeppspapperen. Plikttröhet in i det sista! Hans förhoppningsfulla uttalande några timmar före skeppsbrottet, att allt nog skulle gå bra, hade icke besannats.

Briggens besättning hade utgjorts av åtta unga sjömän, som hade väntat sig se mycket av livet, som låg framför dem. Den äldste av dem var konstapeln i en ålder av 27 år, medan befälhavaren var 28 år gammal. För fyra av dem var timglas utrunnet vid skeppsbrottet, för fyra av dem var det bestämt att fortsätta livets seglats.

O m k o m n a:

Befälhavaren, kapten Hugo Oskar Nordmark.

Stewarden Rudolf Walin.

Lättmatrosen Leonard Bruce.

Jungmannen Karl Nilsson.

R ä d d a d e:

Styrmannen Gustaf Svensson.

Konstapeln K. A. Svensson.

Matrosen Hilmer Götherström.

Jungmannen Elof Boberg.

"Hugos" omkomne befälhavare, kapten Hugo Oskar Nordmark, var bördig från Timmernabben, en lovande ung man, för vilken framtiden tycktes ljus och glad. Hans fader var sjökaptens, hans bröder också sjömän och sedermera befälhavare. Han sörjdes närmast av föräldrar och syskon, fyra systrar och tre bröder. Under hans dödsannons följde psalmversen:

Hur tomt är allt vad världen har!

Hur kort dess nöjen vara!

Snart stundar natten, då envar

Av oss skall hädanfara.

Och då vad är all lycka här

Emot det löftet: "Var jag är,

Där skolen I ock vara!"

Efter regn kommer solsken och även en orkanartad storm bedarrar, och då rodde Götherström och Boberg ut till vraket av briggen "Hugo", som av det våldsamma havet brutits i två delar, vilka det placerat var för sig. Fartygets båda master hade borrar sig genom botten på briggen. Männerna rodde ut till vraket i en särskild expedition, ännu fanns det kanske två ombord, som icke blivit räddade, nämligen skeppskatten och skeppshunden och de ville nu förvissa sig om dessa två vänners öde. Männerna gingo in i kajutan

sen. Uppkrupen på karaffinstället högt över vattnet satt katten. Även i en katts ögon återspeglas hans tankeliv, uttrycket i ögonen sade de båda sjömännen, att katten genast kände igen sina två vänner, och när de togo ner honom, började han spinna, glad över återseendet. Men hunden då? Medan de sökte efter honom, hörde de ett sakta gnällande och när de drogo ut en byrålåda, hittade de hunden i densamma, där han hade rullat in sig i en yllehalsduk. Allt eftersom vattnet stigit i kajutan efter strandningen, hade hunden simmat omkring utan att hitta någon trygg plats. Genom skrovets hugande mot havsbotten och vattnets rörelser inne i kajutan hade byrålådorna skjutits ut och in. Vid ett tillfälle, då näst översta byrålådan var ute, passade hunden på att krypa in i densamma. Denna kunde emellertid ha blivit en dödsfälla för honom, ty när sedan vattnets rörelser stillnade av, hade både den näst översta och den översta byrålådan kommit i sitt rätta läge, båda voro nämligen inskjutna, och hunden kunde då icke taga sig fram ur sin tillflyktsort. Vattnet stod också uppe i höjd med lådans botten. De två männen togo sina två vänner med sig och lämnade vraket av briggen "Hugo" åt sitt öde. Den stolta vackra skutan med sin prydliga akterspegel med dess ornament av jordglob, änglar och nautiska instrument, fartyget med dess vapenförråd hade blivit vrak, vilket en tid därefter såldes på auktion för billigt pris, ett av de många offern för den våldsamma orkanen den 8 och 9 september 1903.

Den omkomne befälhavarens stoft fördes till hemorten. Den 13 september vigdes "Hugos" siste befälhavare till den sista vilan på Alems kyrkogård. Med logen Tillinges florbeklädda standar i spetsen fördes kistan till kyrkan, där komminister A. Lagergren höll ett innehållsrikt och anslående tal om livets ovaraktighet och vikten av att vara redo att möta döden. Tröstens ord riktades till de sörjande anhöriga. Likaså till den ynglings anförvanter, vilken funnit sin död i vågorna samtidigt men som bäddades ned på en annan kust och som även hörde hemma här.

Sedan jordfästningen förrättats, sjöngo goodtemplarna vid graven: "Hur tomt är allt vad världen har", varefter deras ordförande trädde fram och utförde ordens begravningsceremoni. Att den unge befälhavaren i livstiden varit älskad och värderad framgick av den rika blomster-skörden, som kom honom till del vid den sista färden. Bland kransarna märktes från briggen "Hugos" rederi: "Ett sista tack" och från Logen Tillinge: "Ordens-sykonens sista hälsning". Ända från barndomen hade Oskar Nordmark tillhört logen. Begravningsakten gjorde ett mäktigt och gripande intryck och stort var deltagandet i sorgen, vilket tog sig uttryck i en framförd minnesdikt:

"Vems är det stoft, som nyss sänkts ned
i jorden

På griftegård bland gravars mångfald
här?"

Det är en man, som väl är värd de orden:
En tapper sjöman man här bäddat ner;
Ty käck och orädd sågs han faran bida
Fast stormfyllt hav hans fartyg vräkte
vida.

Vad tänkte du, när bränningarna yrde
Och rasande sitt skum emot dig slog?
Måhända tankarna till hemmet styrde
När du för livet stred din kamp och
dog?

Kanske en suck utav oändlig smärta
Sig smög i dödsminuten ur ditt hjärta?

Som eken fölls för yxans hugg i skogen.
Så bräcktes du av ödets norna ner.
Ej syntes du för dödens lle mogen —
Dock hemmannen ej till åldern ser:
Han rövar från en, vad man käraast äger
Och lägger det i gravens sköte neder.

Helt nyss du stod i kretsen av de kära,
Som nu stå sörjande invid din grav.
Förkrossade, dock smärtans tyngd de
bära.

Och hoppet att få mötas tröst dem gav,
Ty upp till hemmet uti fadershuset
Din ande flyktat har från jordegruset.

Där skola vi få återse de kära,
Som före oss ha flyttat hem till Gud,
O, må vårt sinne denna tanke nära,
Da sist till oss han sänder dödens bud.
Var tröst, o moder, fader, syster, broder,
Han endast gått förut, er son, er broder!

Det är vid gravens rand som vänskap
prövas,
Ty käraast är vad ödet från oss tar!
En ros är skönast, då hon från oss rövas,
Och bor i evig glans i minnet kvar!
Så må du bära ifrån jordestranden
Vår vänskaps minne till de fjärran landen.

Hav tack för vad du givit, tänkt och velat
Oss dina vänner, som du lämnat kvar.
Och bitter sorg och djup förstämning
delat.

Ditt minne dröjer kvar hos en och var!
Och må, när slutligt domsbasuner skalla
I himlen vi en gang få råkas alla.

Medan befälhavaren således fick vila i hembygdens jord, fingo de tre omkomna besättningarna vila i en gemensam grav på den kust, där havet kastat dem i land. De tre vid strandningen å Hallarna omkomna sjömännen från "Hugo": stewarden Wallin, lättmatrosen Bruce och jungmannen Nilsson vigdes söndagen den 13 september till sista vilan å Morups nya kyrkogård. Jordfästningen förrättades av prostén Medin, som efter aktens slut höll ett gripande tal till de många föramlade:

Detta är ett märkligt minne. Vi stå här framför en öppnad grav, i vilken tre unga landsmän vila. Vi veta alla orsaken, varför deras sista bädd retts här. Lika säkert som döden drabbat dem, skall den en gång komma till oss och fordra våra liv. Vi veta ej när. Den kan komma lika oväntat som för dessa unga vänner. Vilket som helst, så böra vi bedja med Mose ord: 'Herre, lär oss betänka,

Sjökapten J. H. Götherström, matros å "Hugo" vid förlisningen.

att vi måste dö, på det vi må förståndiga värda.' Bedja vi så av hjärtat, att vårt liv måtte omdanas så att vi i Herren finna en vän, då bör döden ej innebära någon fasa. Då kunnen I frimodigt säga: 'Jesu blod min synd avplånar.' Särskilt vill jag, att I läggen på hjärtat några ord, som står i Skriften: 'De vågor i havet äro stora och fräsa grueligen, men Herren är ännu större i höjden.' Tagen det med som ett minne från denna begravning. Det fingo dessa vänner och ävenså deras tre kamrater, som här stå, erfara, att havets vågor fräsa grueligen. Det är gott, i synnerhet om man har ett yrke som dessa haft, att i nödens stund kunna uppsända korta bönesuckrar till Honom, som gärna hjälper.

Då behöver man ej vara orolig för döden.

Men det gives andra vågor än havets vågor. Även livets vågor kunna stundom gå högt. Den största av dem bryter fram i dödsstunden. Är Gud ens bästa vän, så kan på honom tillämpas liknelsen om stormen och slagregnet, som ej förmådde störta omkull huset, ty dess grund stod fast. Då har man styrt in i den sälla lugna hamnen. Det är tre unga vänner, som vila här. Jag ser, att vid deras bår ha samlats ungdom av olika åldrar. I unge! Uppoffren ej Er ungdoms blomma åt tjänandet av synden utan vänden Eder till Honom, som är de ungas vän. Söken Honom i hans ord. Om då döden skördar Er i ungdomen, så kunnen I bliva ett gott vete för de himmelska ladorna."

Församlingen sjöng därefter psalmen 452: "Jag går mot döden, var jag går".

vid de tre sjömännens grav. Av de fyra överlevande voro tre närvarande: konstapel Svensson, matrosen Götherström och jungmannen Boberg, medan styrman Svensson fortfarande låg sjuk. — Styrmannen svävade länge mellan liv och död och det dröjde flera månader, innan han fullständigt tillfrisknade. — Begravningsdagen flaggades på halv stång från gästgivaregården, skolhuset och andra byggnader i det lilla samhället. De tre, som följts åt i döden, fingo även vila i gemensam grav. Det blev deras sista syskonbädd.

Sjöförklaring över "Hugos" förlisning avgavs av konstapel Svensson, då styrmannen till följd av vid strandningen ådragen sjukdom fortfarande var förhindrad att träda i den omkomne befälhavarens ställe. Konstapeln redogjorde för skeppsbrottet i överensstämmelse med ovanstående skildring. Sedan matrosen Götherström spolats i havet, hade den ena brottsjön efter den andra vräkt över fartyget, så att besättningen för att rädda livet måste söka sin tillflykt i skansen. Men snart krossades även denna i spillror av brottsjörnarna, varför de sju på vraket kvarvarande voro nödsakade att äntra upp i riggen, där de tillbringade en fassansfull natt.

Matrosen Götherström och jungmannen Boberg, vilka beedigade sjöförklaringen, tillade muntligt, vari även konstapeln instämde, att "Hugo" varit i fullt sjövärdigt skick, väl utrustad och bemannad och ej varit läck före strandningen. Ingen försummelse förelåg från befälets eller manskapets sida och alla tre tillade särskilt, att den omkomne befälhavaren gjort allt, vad i hans makt och förmåga stått för att rädda sin besättning och sitt fartyg. Enda orsaken till skeppsbrottet var orkanen.

Skeppsbrottet, om det överlevdes, med sina lidanden var något varje segelfartygssjöman alltid vara beredd på. De överlevande från briggen fortsatte till sjöss efteråt, men septembernatten 1903 gick aldrig ur deras minne och ofta gick deras tankar till de personer bland kustbefolkningen. Severin Johansson och hans familjemedlemmar, fyrmästaren J. A. Andrén och fyrvaktaren O. F. Helgesson vid Morup Tänges fyr samt många andra, som under den olycksdiga natten och de närmaste dagarna gjorde allt för att hjälpa och bistå de nödställda sjömännen. Matrosen Götherström seglade ännu en del år ombord i segelfartyg och övergick sedermera till ångbåtsflottan samt har varit befälhavare å ett flertal fartyg däribland en tid på den största i Kalmar hemmahörande lastångaren. Sin sjömanaföstran har han emellertid fått i segelfartygen och många av dem har han förevigat i sina teckningar. "Nog är det bra och bekvämt att vara befälhavare på ett ångfartyg, men jag skulle mycket hellre velat föra befälet å ett barkskepp." Denna anmärkning fälde "Hugos" förre matros, kapten Hilmer Götherström, en gång till mig, och den visar, att segelfartygens folk ha svårt att glömma dessa fartyg, som tidens utveckling sopat bort från haven.

... många hamnar på kusten inkräktade skeppsbrott vid skeppsbrott, hela besättningar blevo havets rov, ibland överlevde endast en eller två man katastrofen. Ett litet segelfartyg, som klarat sig för orkanens raseri, kom in till Halmstad. Väl i hamn föll skepparen dödstrött samman och ingen av de uttröttade sjömännen ombord orkade förtöja fartyget i hamnen. Flera av skeppsbrotten bevitnades på stranden av kustbefolkningen, men ingen livräddningsmaterial fanns att tillgå och den kunde icke lämna de nödställda sjömännen någon hjälp, förrän de kommit i land.

Orkanen och sjöolyckorna under denna månad hade emellertid det goda med sig, att livräddningsverksamheten å den farliga kusten organiserades, först på kustbefolkningens eget initiativ, varigenom den första livräddningsstationen, Stafinge, förverkligades, och senare genom Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrotne, som upprättat ett flertal stationer på kusten och dessa ha sedermera vid sjöolyckor räddat ett stort antal människoliv.

Även briggen *Hugo* sysselsattes i långfart. Hennes första resa gick från Kalmar via Björneborg till Tarragona, varifrån man på goda 47 dygn tog sig till Buenos Aires. Fram till 1903 seglade hon på Nord—Sydamerika och Afrika. Vid den tid då hon sjösattes lär ännu pirater ha härjat i de nordafrikanska vattnen och *Hugo* bestyckades för alla eventualiteter med 2 skeppskanoner, 8 flintläsgevär och 4 sablar. Största delen av denna arsenal fanns fortfarande ombord när hon slutligen förläste på svenska västkusten under den beryktade septemberstormen 1903.

Hugo var då på resa med en kollast från England hem till Kalmar och ombord befann sig bl.a. matrosen Johan Hilmer Götherström, senare sjökaptän och känd skutmälarare i hemstaden.

I höjd med Varberg överraskades *Hugo* av orkanliknande byar, varvid samtliga stående segel slets ur sina lik och skörades. Hon började då driva redlöst mot land. Utan några dukar i behåll var det omöjligt att försöka segla sig klara kusten och kaptän Oscar Nordmark beslöt att med hjälp av de trasor som fanns kvar styra på land i stället för att driva mot brotten på måfå. Folket gjorde sig berett för den oundvikliga strandningen. Livbåten togs ner från skanstaket och placerades på däck och plankor och nagelbänkar lades i beredskap på kajuttaket medan kaptänen skar lagom längder av lodlinan och band om livet på var man. Med denna skulle de surra sig fast vid plankorna och driva iland.

Hugo tog land vid Morups Tänges fyr, där hon slogs i två delar och bägge masterna rändes genom fartygsbotten. Just i själva strandningsögonblicket kastades en jungman överbord av brottsjöarna och Götherström knoppade en längre tamp om livet och hoppade efter. I de våldsamt upprörda sjöarna brast tampen och han spolades av vågorna genom grundbrotten och in mot klipporna. Han blev den ende som kom levande iland den natten.

När det ljusnade kunde han se att de övriga ute på vraket hade tagit sin tillflykt till fockmasten. Stormasten hade då redan gett vika och snart föll även fockmasten, varefter besättningen inte hade annat val än att söka ta sig iland var och en efter egen förmåga. Hälften av dem slogs till döds bland strandens stenar. Som siste man hoppade den 26-åriga kaptänen, efter att först ha bundit fast skeppspapper och kassan närmast bröstet och därefter surrat sig till en tom fotogenbehållare. Vid hoppet ner från klyvarbommen hamnade han emellertid under behållaren och förmådde sedan aldrig komma runt i rätt ställning utan dränktes i detta nerpressade läge.

Så våldsamt slutade alltså systerfartygen *Sagas* och *Hugos* seglatser. En gammal segel-skutesjöman, som såg dem ligga akterförtöjda intill varandra i Gamleby's hamn och lasta da intill varandra i Gamleby's hamn och lasta sågade plank för Rio, sade om dem: "De var en syn för gudar, en syn som jag aldrig glömmmer, de låg där som skinande najader och det var svårt att slita sina blickar från dem. De var det vackraste ett sjömansöga kunde få se".

Anders Nilson